

Andy Warholl Çalışmalarının Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi

Investigation of Andy Warholl Studies in the Context of Texts

Adem YÜCEL¹

Geliş Tarihi: 04.01.2019 / Düzenleme Tarihi: 12.03.2019 / Kabul Tarihi: 15.03.2019

Özet

Günümüz sanat anlayışının son dönemde postmodernizmin okuma yöntemi olarak kabul gören metinlerarasılık kavramını benimsediği görülmektedir. Metinlerarasılık temel olarak başka bir metinden yola çıkarak yeni anlamlar üretme olarak tanımlanır. Öteki metinden etkilenecek çeşitli yöntemler ile etkileşimi ifade etmektedir. Daha önce üretilmiş başka bir metni alıyışlayan ya da öyküner ya da ondan esinlenerek birçok seslilik anlamına gelen kavram özellikle 60'lı yıllarda edebiyat ve daha sonrasında sanatın neredeyse bütün disiplinlerinde kendini göstermektedir. Aynı zamanda sanat ürününün biricikliği ve aurasının ortadan kalkmasına neden olan bu etkileşim biçimi sanat ürününün de çoğaltılarak sıradanlaşmasına neden olur. Özellikle resim, heykel, grafik vb. alanlarda seri üretimler sanatçının öteki metinden yola çıkarak yeni anlamlar üretebilmesine olanak sağlamaktadır. Postmodern dönemde metinlerarasılık kavramı ile birlikte izler kitleye de önemli görevler düşmektedir. Bu açıdan alıcının üretim ve tüketim süreçlerinde daha aktif konumlanması söz konusudur. Her sanatsal yapıt izleyicide onun entelektüel birikimine göre farklı etki ve algılar bırakmakta, yapıt aktif olarak izleyicinin kendi süzgecinden geçirerek beğenilerini oluşturmasına neden olmaktadır. Orijinal metin çeşitli yöntemlerle tekrar ve taklit edilerek kitlelere yeniden sunulmaktadır. Metinlerarasılık yöntemleri ile sanat yapıtı süredizimsel olarak geçirdiği biçimler ile yinelenmekte ve yenilenmektedir. Günümüz sanat anlayışının bütün sanat biçimlerinin birbirinden etkilenecek karma bir yapıda oluştuğu kabulünden yola çıkıldığında orijinal metinden neredeyse söz edilememektedir. Postmodern dönemde bir metnin başka bir metni alıntılanması, ötekenden etkilenmemesi ya da bir tür çokseslilik efeketine maruz kalmaması neredeyse imkânsızdır. Postmodern sanat yaklaşımı özellikle metinlerarası ve göstergelerarası yöntemler ile sonsuz bir sorgulama alanını ifade etmekte günümüzde metinler sürekli birbirinden etkilenecek birbirini tekrar ve taklit etmektedir.

Anahtar kelimeler: Andy Warholl, Metinlerarasılık

Abstract

It is seen that today's art approach adopts the concept of intertextuality which is accepted as a method of reading postmodernism. Intertextuality is defined as producing new meanings from another text. Affects the other text and expresses the interaction with various methods. The concept which refers to many voices, which emulates or emulates or produced another text, shows itself in almost all disciplines of art, especially in literature in the 60s. At the same time, the uniqueness of the art product and the way it interferes with its aura, causes the art product to be replicated and become ordinary. Especially painting, sculpture, graphics etc. The mass production in the fields allows the artist to produce new meanings based on the other text. In the postmodern period, with the concept of intertextuality, the audience has important duties. In this respect, the buyer is more active in production and consumption processes. Every artwork leaves different effects and perceptions according to the intellectual accumulation of the viewer and the artwork actively causes the viewer to make their tastes through his own strainer. The original text is reproduced and reproduced in a variety of ways. The interdisciplinary methods and the artwork are repeated and renewed with the forms they have undergone. It is not possible to mention the original text when it is accepted that all art forms of today's art understanding are formed by a mixed structure. In the postmodern period, it is almost impossible for a text not to quote another text, to be unaffected by the other, or to be subjected to a kind of polyphonic effect. Postmodern art approach, especially intertextual and intertextual methods with an infinite area of inquiry, today's texts are constantly affected from each other repeating and imitating each other.

Keywords: Andy Warholl, Intertextuality

Giriş

Tarihsel süreçte değişime/gelişime uğrayan toplumsal yapılar gibi o yapıyı yansıtan sanat anlayış ve biçimleri de günümüze kadar evrimleşerek gelmiştir. Sanat ve sanatçı kimi zaman iktidar ve egemen güç tarafından yönlendirilen uyumlu kimi zaman ileriye dönük aydınlanmacı reformist ve günümüzde ise eskinin önemsendiği/benimsendiği (postmodern) yapıyla biçimlenmiştir. Bu bağlamda orta çağ dönemi sanat anlayışı kilisenin egemenliğinde geleneksel yapının önemsendiği ve dinsel etkilerin belirleyici olduğu yaklaşımı ifade etmektedir. Bu dönemde dinsel içerikli olaylar sanatı/sanatçıyı şekillendirirken geleceğe yönelik ilerleme söyleminden söz etmek mümkün görünmez. Ardından gelen modern dönem

¹ Ordu Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi, Grafik Tasarımı Bölümü, Ordu/Türkiye E-posta: admycl@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5038-882X

geleneksel değerlere karşı çıkan ilerici, aydınlıkçı, özgürlükçü unsurlar ile sürekli yenilik içeren devrimci bir güç olarak algılanır. Modern dönem orta çağdan kopuş, kilisenin, din baskısının toplum üzerindeki etkilerinin azalarak ciddi reformların gerçekleştiği, demokrasi fikri ve ifade özgürlüğü gibi kavramların geliştiği dönemdir. Modernizm, gelenekseli bütün kurum ve kuramlarıyla reddeden, sürekli ilerleme düşüncesinde olan ancak sanat ve sanatçıyı da özgün yaratım baskısı altında tutan yaklaşımdır. Bu dönemde sanat anlayışı sürekli yenilik peşinde koşan ve sanatçının otoriter yapısında biçimlenen farklı türlerin etkisine kapalı ve disiplinleştirilmiş bir alandır. Modernizm ileriye dönük yapısıyla devrimci/ilerici bir güç olarak algılanmakla beraber süreç içinde yaşanan kırılma anları nedeniyle toplumlarda giderek inançsızlık ve güvensizlik yaratmıştır. Maddi yapılanmasını İngiliz sanayi devrimi zihinsel alt yapısını ise Fransız devrimiyle temellendirdiği kabul edilen modern dönemde özellikle sarsıcı insanlık dramları, ekonomik krizler, dünya savaşları ve doğada oluşan tahrifatlar ile toplumsal bunalımlar modern sonrası ya da modern karşıtı olarak kabul edilen postmodern dönemin alt yapısını hazırlamıştır. Yeni olan her şeyin modern olarak algılandığı ve sürekli yenilik/özgünlük arayışının egemen olduğu bu dönemde yaşanan toplumsal olumsuzluklar değişim ve yeni bir sanat anlayışının habercisidir. Bu süreçte ortaya çıkan postmodern dönem, modernizmin yeniliği arayan, gelenekseli reddeden ve sürekli ilerleme düşüncesine karşı bir tepki olarak doğmuştur. Önceki dönemden kopuş ve başkaldırı olarak değerlendirilen postmodern tanımı üzerinde henüz bir belirsizlik hali söz konusudur ve Featherstone'a göre "ne kadar postmodern varsa o kadar postmodernist biçim vardır" (1998:207). Sanat alanında postmodernizm, çoklu yapı ve sanatsal disiplinlerin birbirini etkilediği, türlerin içiçe geçtiği yaklaşımı ifade eder. Çeşitli yöntem ve tekniklerle eskinin yeniyile harmanlandığı sanatsal biçimlere olanak sağlayan postmodern yaklaşım özgünlük anlayışının reddedildiği ve sanatlararası alışverişlerin benimsendiği yapıdadır. Modernitenin sorgulanması ve aşılması bağlamında postmodern dönem yeni bir evreyi de işaret eder. 1960'lı yıllarda yeni bir düşünce biçimi olarak sunulan postmodern sanat modern sanat anlayışının aksine sanatçı otoritesini ve üslupçuluğu reddeder. Eskinin ya da önceki yapının çeşitli yöntemlerle tekrarlandığı, animatıldığı postmodern yapıt uygulanan dönüştürme işlemleriyle taklit ya da kopyalama biçimiyle sunulan karmaşık yapıdadır. Postmodern dönem sanat anlayışında açık yapıt, çokseslilik ve önceki ile şimdinin harmanlanarak sunulduğu, özgünlüğün önemsenmediği biçimler ön plandadır. Bu bağlamda öncelik yazınsal (kimilerince mimarlık) alanında kabul gören postmodern anlayış Bakhtin'in "söyleşimcilik" kuramından yola çıkılarak geliştirilen metinlerarasılık kavramını okuma yöntemi olarak kabul eder. Kültürel düşünsel ve sanatsal açıdan değerlendirildiğinde büyük anlatıların sonu anlamına gelen postmodern dönemde okuma/çözümleme yöntemi olarak benimsenen metinlerarasılık kavramı öncelikle metni özerk yapıda kabul eder ve "iki ya da daha fazla metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır. Kavram genel anlamıyla bir yeniden yazma işlemi olarak da algılanabilir" (Akt. Aktulum, 1999:17).

Metinlerarasılık fikri temelde Rus biçimcilere kadar dayanır. İlk dönemlerinde metni metin dışındaki unsurlardan ayrı tutarak biçimsel olarak değerlendiren ve bu nedenle kendilerine biçimci tanımlaması yapılan bir grup Rus kuramcı ortaya konan eserin üretim sürecine değil eserin yapısal özelliklerine önem verdiler. "Önceleri metni kapalı yapıda gören ve onu sadece dış etkenlere önem vermeden değerlendiren biçimciler sonraları her yapının başka yapıtlarla ilişkilendirilerek ele alınmaları gerektiği fikrini benimsediler" (Aktulum, 1999:20). Saussure'un yapısalci dilbilim yaklaşımından etkilenen biçimciler ilk evrede metnin artsüemli boyutunu görmezden gelip yapıt biçimsel tekniklerle çözümleme çabasındaydılar. Bu dönemde Rus Biçimciler arasında yer alan Mihail Bakhtin'e göre "bir sözcük başka sözcükle ilişki halinde olmadan, sözcükler belli oranlarda birbirlerini etkilemeden var olamazlar. Söyleşimcilik fikri Bakhtin'in bu yaklaşımından yola çıkılarak temellendirilir. Günümüz postmodern yazında olduğu gibi Bakhtin'in yapıtlarında da söyleşim, seslerin çokluğu ya da çok seslilik değişmez bir yazınsallık olgusudur" (Aktulum, 1999:25). 1960'lı yıllarda Kristeva'nın etkilendiği ve kuramını geliştirerek metinlerarasılık adıyla tanımladığı Bakhtin'in söyleşimcilik anlayışına göre her söylem başka söylemlerden etkilenir, onlardan iz(ler) taşır. Başka söylemlere karışmayan söylemin neredeyse bulunmadığı ilkesinden hareketle "ister güncel, ister sözbilimsel, ister bilimsel olsun hiçbir yazınsal söylem önceden bilinene, ortak düşünceye, önceden söylenmiş yönelmeden edemez" (Aktulum, 2009:26). Bu bağlamda yüzyıllardır süren tarihsel süreçte her söz daha önce söylenmiş her fikir daha önce dillendirilmiştir. Önceden bilinmeyen ve özgün olan yapıt neredeyse imkansızdır. Bilinçli ya da bilinçsiz öncekiyle çakışmayan, ötekinden izler taşımayan metin(ler) söz konusu değildir. Her sanatsal yapıtın bir metin olarak görüldüğü postmodern anlayışta metin (yapıt) alıntı/kopyalama/taklit/gönderge yöntemleriyle öncekinden esinlenir ya da öteki metinden etkilenir. Kristeva'ya göre "Her metin bir alıntılar mozaigi gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür" (Akt. Aktulum, 1999:41). Öncelikle yazınsal alanda iki ya da daha fazla metin arasındaki alışveriş işlemleri ve bu yöntemleri ifade etmek üzere kullanılan metinlerarasılığın yanı sıra farklı disiplinler arasındaki alışveriş işlemlerini tanımlamak üzere zamanla göstergelerarasılık kavramı benimsenir. "Farklı alanlara ait alışverişler, sözsöz yapıtlar arasındaki metinlerarası ilişkilere benzemektedir ve metinlerarasılığın uğraş alanında yer alırlar, ancak bu türden alışveriş işlemlerini göstermek için metinlerarasılık yerine daha çok göstergelerarasılık kavramı yeğlenmektedir" (Aktulum, 2011:16). Günümüz postmodern anlayışında sanat ürünleri neredeyse özgünlük içermeyen ve teknoloji sayesinde çoğaltılabilen yapıyla hemen her yerde bulunabilen kolay ulaşılabilen ticari meta durumundadır. Sanat eserinin biricikliğinin ortadan kalktığı özellikle türlerin içiçeliği ve eskinin yeniyile birlikte yeniden sunumunu ifade eden postmodern sanat anlayışı çoksesliliğe açık yapıdadır. Oluşan bu anlam çokluğu son yıllarda görsel çağ olarak adlandırılan günümüzde görsel işitsel alanda da kendini göstermekte ve önceki üretimlerin farklı yöntemlerle yeniden tekrarlandığı anlayış sıklıkla sunulmaktadır. Bu bağlamda sanatsal alanda birbirine gönderen birbirini alıntılan ve yapıtlararasılık olarak adlandırılacak örnekleri önceki metnin, yeni bir bakış açısıyla yeni formlara dönüştürülmesi işleminden yola çıkarak yeniden yazma olarak ele almak mümkündür. "Yeniden yazma hangi türden olursa olsun, önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren açık ya da kapalı biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi olarak tanımlanır" (Aktulum, 1999, 236).

Postmodernizm

Günümüz dünyası düşünce ve sanat anlayışının modern postmodern karşıtlığı ile biçimlendiği görülmektedir. Postmodernizm her ne kadar modern olanın kurum ve kurallarına karşı bir başkaldırı biçiminde geliyorsa da varlığını hala modern dönem ile birlikte sürdürmektedir. Bu bağlamda henüz bir dönemselleşme ya da 'kopuş' olgusundan tam olarak söz edilemez. Modern olandan postmoderne doğru gerçekleşen geçiş ya da evrimleşme süreci henüz sorunlu bir alandır. Postmodern kavramı ile ilgili yapılan tanımlamalarda da bu sorun açıkça kendini hissettirmektedir. Kavramın modern olandan kesin bir kopuşu mu yoksa modernizmin içinde bir süreç ya da farklı bir boyutu mu ifade ettiği hala tartışılmaktadır. Postmodernizm geleneksel ve modern dönemin söylem biçimlerinin yerine yeni ve tekrarlayan yaklaşımla sanatsal/kültürel/politik bir söylem olarak karşımıza çıkarken kelime anlamıyla da bir sürecin sonunu ifade etmektedir. 1960'lı yıllarda modernizmin toplumsal, kültürel, sanatsal ihtiyaçları karşılayamadığı gerekçesiyle yapılan eleştiriler ve oluşan kopuş belirtileri postmodernizmin karmaşık ve düzensiz yapısıyla ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sözü edilen karmaşıklık halini Best ve Kellner kelimenin kendi karmaşık yapısına ve oluşan farklı yorumlara bağlar. "Onların 'post' ön ekinin anlamsal ve dönüşümsel tarifleri üzerinde yaptıkları geniş çözümlemeye göre postmodern söylemler ve pratikler çoğunlukla birçok postmodernistin baskıcı ya da artık tükenmiş olduğunu düşündüğü modern ideolojilerden, üsluplardan ve pratiklerden net bir şekilde kopup ayrılan anti-modern müdahaleler olarak karakterize edilmektedir." (Emre, 2006: 20)

Postmodernizm kendinden önceki dönemin bütün kurum ve kurallarına başkaldırarak sanat ve sanatçıya özgür alanlar yaratır. Bu bağlamda postmodernizm aydınlanma hareketi ve bu hareketin şekillendirdiği modernlik projesine karşı bir çıkış hareketidir. Modernlik tarihe, insanlığı, bilgisizlik ve akıl dışılıktan kurtarmayı vaat eden ilerici bir güç olarak girdi ama bu vaadin yerine getirilip getirilmediği pekâlâ tartışılabilir. Modernliğin sicili Nazizmin yükselişi, soykırım, dünya çapında bunalım, Hiroşima, Vietnam, Körfez Savaşı gibi olumsuzluklar nedeniyle sorgulanabilir durumdadır. "İlerleme fikrine duyulan her türlü inanç ve geleceğe beslenen ümit modern dönemde son bulur. Postmodernistler modernliğin yarattığı her şeyi eleştirirler. Batı uygarlığının deneyimi, sanayileşme, şehirleşme, ileri teknoloji, ulus devlet. Modern önceliklere meydan okurlar, liberalizm, hoşgörü, demokrasi, hümanizm ve eşitçilik gibi kavramlar ile modernliğin ahlaki iddialarına güvenmemek için yeterince neden olduğu sonucuna ulaşırlar." (Rosenau, 2004: 23)

Modernizme tepki olarak doğan postmodernizm öncelikle yazın alanında kendini gösterir. Kavram ilk başlarda modernizmin ilkelerinin devamı ya da modernizmin kendi içinde evrimleşme süreci olarak da değerlendirilir. Bu yaklaşıma göre "postmodernizm olsa olsa ultramodern bir çağı ifade eder bu da modernin daha modern bir görünümünden başka bir şey değildir. Postmodern tanımlaması modernitemizi onaylayanın ve çok modern olduğumuzu beyan etmenin bir yoludur" (Paz, 1994: 102). Başka bir yaklaşıma göre postmodernizm modern yaklaşımın sınırlayıcı yapısını reddediş olarak değerlendirilir ve bu bağlamda içinde modernizm karşıtlığını barındırır. Modernizmin henüz tamamlanmamış bir proje olduğunu savunan Habermans modern olanın oluşumunu henüz tamamlamadığından oluşan olumsuzlukların da yine modernin kendi içindeki dinamiklerle giderilebileceğini belirtir. O'na göre postmodernizm liberal ekonomi ve kapitalizmin aşırı biçiminin vardığı son noktadan biridir (1994: 131-152). Lyotard 'Postmodern Durum' isimli çalışmasında, modernizmin ne olduğu ve başarısızlığının nedenlerini sorgularken aynı zamanda postmodern kavramı üzerinde toplumsal bir uzlaşım olmadığını altını da çizer. O'na göre "postmodernizm hem maddi koşullardaki değişimleri hem de düşünsel alandaki kopuşları içeren bir sürecin toplam ifadesidir. Buna yol açan her şeyden önce derin bir inançsızlık hali ya da başka bir deyişle kökensel bir durumdur. Burada söz konusu olan modernite'nin ya da modernliğin meşruiyetine dair kuşku ve tüm bir modern projenin kendisine ve temel nosyonlarına yöneliktir. Lyotard, bu kuşkunun izlerini sürer ve anlamlandırır. Buna göre artık büyük anlatılar olarak adlandırılan modernizme için bir düzine temel kavramın (İlerleme, Aydınlanma, Rasyonellik, Özgürlük, Evrensellik vb.) inandırıcı olmadığını tespit edilir. Bu kuşku halinin kendisiyle birlikte başlayan yeni yaşam tarzının dönemselleşme adı postmodern durumdur. Ayrıca Lyotard postmodernizmi, modern olanın parçası olarak da görür. Bir yapıt eğer postmodernse modern olabilir. Bu şekilde postmodernizm, amacında modernizm değildir, oluşumunda modernizmdir ve bu oluşum süreklidir (Lyotard, 1997: 569). Kavramın karmaşık yapısı üzerinde duranlara göre, "postmodern sürecin yandaşları geleneksel kültür, teori ve politikayı saldırgan bir şekilde eleştirirken, modern gelenek ya bu yeni rakibi görmezden gelip karşı saldırıya geçerek ya da yeni söylemler ve konularla uzlaşma ve bunları temellük etme (sahip olma) girişiminde bulunarak yanıt verdiler." (Emre, 2006: 21)

Rosenau'ya göre postmodernizm nedenselliği, belirlenimciliği, eşitlikçiliği, hümanizmi, liberal demokrasiyi, zorunluluğu, nesnellığı, akılcılığı, sorumluluğu ve hakikati sorgular. Toplum bilimin geleceği için temel önem taşıyan sorunlarla ilgilenir (2004: 9). Kendinden önceki döneme başkaldıran onu reddeden yapısı ile postmodernizm devrimcidir, toplumbilimini oluşturan şeyin özüne sirayet edip onu kökten tasfiye eder. Kendisini modern paradigmanın dışında kurmayı, modernliği kendi ölçülerıyla yargılamaktansa üzerinde düşünüp yapı bozumuna uğratmayı önerir (Rosenau, 2004: 21). Postmodern anlayışa göre modern yapıda sunulan tek anlam dönemi geçmiştir ve artık yapıtların anlamı kendi dışındakilere göre belirlenmektedir. Bu yaklaşıma göre kapalı yapıtların anlamı kendi içinden, açık yapıtların anlamıysa ötekilere göre belirlenir. Postmodernistlere göre özgün yapıt yoktur, sadece yinelenen yapıt vardır. Postmodern anlayış, eski eserlerin, yazarların, yapıtların tekrarlandığını söyler. Sanat eserindeki biriciklik, teknolojiyle çoğaltılıp sıradanlaştırılarak ticari nesne haline getirilir ve hemen her yerde herkesin ulaşabileceği ürünler olur. Postmodernistler, alıcının yapıtların alınmasında postmodern alandan katılmasını bekler. Pastiş ya da parodi gibi yöntemler sayesinde yer ya da bağlam değiştirmeye anlamsal derinlik sağlar, yazar öteki gibi, ötekini yaptığı gibi, ötekini taklit ederek kendi üslubunu yakalar. Postmodern sanat anlayışında okuma ve çözümleme yöntemi olarak metinlerarasılık ve değişik sanatsal biçimler arasındaki alışverişleri belirtmek içinde göstergelerarasılık kavramı kullanılmaktadır.

Metinlerarasılık Kavramı

Sanat eserleri günümüzde postmodern öğretisi bağlamında metinlerarası yaklaşımla okunmaktadır. Metinlerarasılık kavramı öncelikle yazınsal alanda, sonrasında sanatın diğer disiplinlerinde eleştirmenlerce kabul gören bir okuma/çözümleme yöntemidir. Kavrama göre hiçbir metin tek başına/bağımsız var olamaz ve her metin önceki ya da çağdaşı olan yazılı ve sözlü başka metinleri özümseyerek oluşur. Postmodern dönem içerisinde temel bir yöntem olarak görülen metinlerarasılık

birden fazla metin arasındaki alışveriş işlemlerini tanımlamak için kullanılır. Kristeva'ya göre 'metin alıntılardan oluşan bir mozaiktir. Bir başka deyişle, her metin eski ve çevre metinlerin yeni bir dokusudur, yeni bir kurgusudur. Bu da her metnin varoluş koşulu olan metinlerarasılığı ortaya çıkarır' (Gümüş, 2006: 7). Bir okuma yöntemi olarak metinlerarasılık yaklaşımına göre her metin, başka metinlerden etkilenir, onlardan izler taşır. 'Metinlerarasılık bir metnin başka metinlere gönderme yaparak anlam yaratması ve kendisini diğer metinlerle ilişkili olarak konumlandırmasıdır. Bir metnin öteki metinlerle göndermeler, alıntılar ve aktarımlarla örülmesi biçiminde ifade bulmaktadır (Sim, 2006: 337). Postmodern öğretinin okuma yöntemi olan metinlerarasılık kavramı 1960'lı yıllarda Bakhtin'in söyleşimcilik kuramından yola çıkan Kristeva tarafından ortaya atılmıştır.

Kristeva'ya göre herhangi bir metin, öncelikle, bir alıntılar mozağıdır. Bir metin, öteki metinlerin özümşenerek tek bir metin içerisinde birleştirilmesinden başka bir şey değildir. Metinlerarasılık, yazarın ya da okuyucunun, bilinçli bir biçimde, daha önceki metinleri basit bir şekilde 'taklit' etmeleri değil, daha önce yazılmış, söylenmiş, en genel anlamda, inşa edilmiş anlam süreçlerinden yola çıkarak yeni metinler elde etmeleridir (Çolak, 2006: 37).

Metinlerarasılık kavramına göre bir metin eşsüremlili ya da artsüremlili olarak öteki metinlerle etkileşim içindedir. Aktulum'a göre metinlerarasılık, "hep önceki yazarların metinlerine, eski yazınsal bir geleneğe bir tür öykünme işleminden başka bir şey değildir" (Aktulum, 2000: 18). Çünkü yeni diye oluşturulan metin, daha önce yazılmış metinlerden aldığı bölümleri yeni bir birleşim düzeni içerisinde bir araya getirmektedir. Önceleri Rus Biçimcilerce metinler çoğunlukla dış etkenlerle ele alınmıştır.

Söylemlerin iç içe geçtikleri, yapıtların üst üste gelerek birbirleriyle karıştıkları, her yazınsal metnin aslında çok sesli özellikte olduğu, metnin ve anlamın büyük ölçüde önceki metinlerden gelen kesitlerin iç içe geçmelerine bağlı olarak üretildiği savı ileri sürülerek yeni bir metin tanımı ve anlayışı ortaya konur (Aktulum, 2000: 7).

Kavramı postmodern sanat anlayışının merkezine yerleştiren Kristeva, metinlerarasılığın bir kaynak eleştirisi değil yazınsal alanda zenginleştirici unsur olduğunu savunur. "Metinlerarası başka metinlere ait unsurları taklit etmek ya da onları olduğu gibi yeni bir metne sokmak işlemi değil bir 'yer (ya da bağlam) değiştirme' (transposition) işlemi ve kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır" (Aktulum, 2000: 17). Bu bağlamda her metin ötekini içinde barındırır ve her yapıt öncekilerin harmanlanması biçiminde oluşur. Bu yaklaşımdan hareketle postmodern dönem de üretilen yapıtlar için tam anlamıyla özgünlük kavramından söz edilemez. La Bruyere'in belirttiği gibi, her şey daha önce söylenmiştir", "yedi bin yıldır insanlar vardılar ve düşünmektedirler". Yazın hep aynı içeriğin yinelenmesinden başka bir şey değildir. Metinlerarasılık da bu çerçevede "her şey daha önce söylenmiştir" sözlerinin benimsettiği düşünceden kaynaklanır ve bu düşüncüyü sürdürür (Aktulum, 2000: 18). Postmodern yaklaşıma göre her şey birbiriyle bağlantılıdır ve günümüz dünyası neredeyse metinlerarası bir dünyadır. Kavramı farklı bir açıdan değerlendiren Hebdige, "metinlerarasılığı eskinin bir versiyonunu oluşturmak olarak değerlendirir ve son söz hakkının kimsede olmadığını ima ettiği için de onun demokratik bir ilke olduğunu belirtir" (Connor, 1989: 274). Bu bağlamda özgün olan ya da bağımsız metinden söz etmek mümkün değildir.

Sanat ve Metinlerarasılık

Günümüz sanatı kendi anlatı dilini oluştururken farklı sanat disiplinlerinin sadece kendi verilerini değil başka alanların verilerini de kullanan alıntısallık özelliği nedeniyle sürekli bir ilişki içerisindedir. Bu alıntısallık bağlamında özellikle çekilen konu sıkıntısı ve orijinallik kaygısı, hazır kaynak olarak görülen öteki metinlerin adaptasyonunu zorunlu kılmaktadır. Gelişen teknoloji ile beraber maliyet karşılama ve kar elde etme gibi kapitalist dürtüler nedeniyle günümüz sanatı bir ideoloji taşıyıcı, kültür endüstrisi olmanın yanı sıra dev ekonomik yapılanmalara mecburdur. Günümüz postmodern sanat anlayışında ise kavramsal olarak farklı disiplinlerarası ilişkilerin yoğun olduğu görülür. Bu bağlamda farklı metinlerin birbirlerinden etkilenmeleri ve birbirlerinden beslenmeleri kaçınılmaz görünmektedir. Metinlerarasılık ile farklı düzeylerde de olsa her metin önceki ya da çağdaş metinlerden etkilenecek ortaya çıkar, ondan izler taşır ve okurun da bu çoksesli yapıda yapıtlararası ilişkileri algılaması, somut izlerin varlığını fark etmesi beklenir (Uğur, 2018: 99). Metinlerarasılık olgusuna en açık alanlardan biri de teknolojinin yoğun kullanıldığı alanlardır, bu bağlamda özellikle internet vazgeçilmez bir unsurdur. İnternet kullanımı sayesinde metinler neredeyse elden ele dolaşır birbirlerine eklenerek farklı biçimlerde oluşmaktadır. Hızlı veri akışı sayesinde farklı metinlerin harmanlanması da çağın gereklerine ayak uydurmakta ve postmodern ürünler ortaya çıkmaktadır. Postmodern sanat anlayışında yapıtın üretim sürecinde neredeyse farklı sanat disiplinlerini ne kadar sentezlemişse o kadar başarılı sayılabilecek eserler üretilmektedir. Bu kaçınılmaz ilişkiler ağında çoğunlukla sanatsal üretim adına yarar sağlanmış olmakla beraber farklı metinlerden esinlenerek üretilen başka metinler de izleyici/okurun karşısına çıkar. Günümüz sanat anlayışı, unutulmuş ya da geçmişte kalmış yapıtları eskiyi anma biçiminde postmodern yapıda metinlerarasılaştırır. Bu bağlamda postmodern sanat yaklaşımı ile başkasına ait olan çeşitli yöntemler sayesinde alıntılanır ve zincirleme biçimde farklı yöntemler ile birbirlerine geçerek karışık bir yapı oluşur. Postmodern olarak adlandırılan dönem içerisinde bu alışverişler çeşitli alışverişlerle kendini göstermektedir. Türlerin iç içeliği, süreksiz, kopuk, farklı sanat disiplinleri arasındaki etkileşimler, orijinalliğin önemsenmediği, alıntı ve göndermelerle önceki dönemlerin hatırlatılması ile metinlerarasılık teknik ve uygulamalarıyla postmodern sanat estetiği karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem sanat anlayışında, sanatçı farklı ve özgün bir çalışma peşinde değildir, seçkin ve toplumdaki kopuk, dar bir kesime hitap eden modernist sanat anlayışı değersizdir. Postmodern dönemde sanat eserinin yapısı karmaşık olmayan, bilindik ve anlaşılması kolaydır. İçerik tanıdık, öncekilere yapılan göndermelerle örülü ve algılaması kolay yapıdadır. Elitist ya da otoriter yapıda olmayan postmodern yaklaşım görece daha geniş kitlelere seslenir ve teknoloji sayesinde çoğaltılarak hemen her yerde bulunabilir. "Postmodernist yaklaşımda, geleneksel anlatılar da yerel olma özellikleri sebebiyle, bünyesinde bütünleştiricilik ve genelleyicilik barındırdığı için rastlantısallık ön plana çıkar. Bu da metnin biricikliğini ve metindeki nedenselliği ortadan kaldırır" (Rosenau, 1998: 129). Postmodern sanat anlayışında yöntem olarak önceki dönemden alıntı ve göndermelere başvurulduğu için yeni olanı üretmekte neredeyse mümkün değildir. "Günümüz sanatçı

ve yazarlarının da özgün üsluplar ya da yeni ifade biçimleri bulamayacaklarına dair bir kanı vardır. Her şey keşfedilmiş, en eşsiz olanlar çoktan düşünülmüştür. Artık mümkün olan var olanların değişik kombinasyonlarıdır" (Jameson, 1993: 29). Postmodern sanat anlayışında özellikle metinlerarasılık yöntemleriyle üretilen sanat yapıtlarında taklit ve kopyalama vardır ve yenilikçi üslubun tükendiği yerde ancak öncekilerin taklit edilmesi ve metinlerin yeniden üretilmesi söz konusudur. Her yazınsal yapıt -Bakhtin'in söylemiyle- 'söyleşim' içerisindedir ve içerisinde başka söylemlere gönderme yapmayan, aktarım biçimi nasıl olursa olsun, başka sözcelere yer vermeyen anlatı yoktur (Aktulum, 2001: 34). Günümüz postmodern anlayışında sanat eseri metinlerarasılık yöntemleriyle örülüdür. Postmodern sanat özellikle 80'li yıllardan sonra metinlerarasılık yöntem ve teknikleri sıklıkla kullanılmaktadır. Yazınsal alanda iki ya da daha fazla metin arasındaki ilişkileri belirtmek için kullanılan metinlerarasılık kavramını sanatın diğer formlarında yeni tanımlamalar ile kullanmak olasıdır. Sanatsal alanın neredeyse tümünde alıntı ve gönderge, tekrar, gizli alıntı-aşıırma, anıştırma, yansılama, alaycı dönüştürüm ve öykünme gibi yöntemlere sıklıkla rastlanılmaktadır. Bir sanatsal disiplinin kendi içinde ya da farklı disiplinler ile olan ilişkiler ve alışveriş işlemlerini ifade eden yaklaşımda postmodernizmin ana karakteri olan açık yapıt, çokseslilik, anlam çokluğu, türlerin iç içeliği, sanatçının orijinal, özgün olanın peşinde koşmayı, süreksiz ve kopuk yapıt anlayış ön plandadır. Bu bağlamda postmodern dönem sanatın iki önemli unsuru olan pastiş ve parodi gibi biçimler son dönemde sıklıkla uygulanır olmuştur. Eski olanın yeniyile harmanlanması, bir tür taklit etme, ötekinden yola çıkma, kopyalama ve tekrar teknikleri postmodern sanatsal alanda ölçüt kabul edilir. Bu bağlamda postmodern sanat, yüzeysel, kopuk, geçici ve türlerin iç içe geçtiği, büyük söylemleri barındırmayan ve anlaşılması kolay, otoriter olmayan ve çoğulcu yapıda olan yapıtlar üretmektedir.

Sanatsal alanda Pastiş ve Parodi

Postmodern sanat yaklaşımında sıklıkla uygulanan alıntı, gönderme, parodi ya da pastiş gibi yöntemler sayesinde bir yapıt ile öteki yapıt(lar) arasında ilişki kurulur. Pastiş (öykünme) ve Parodi (yansılama) işlemleri yazın alanında metinlerarasılık olarak ifade edilen kavramlardır. 60'lı yıllarda özellikle kendini gösteren ve postmodern okumaların temel yöntemlerinden biri olan metinlerarasılık kavramı, sanat alanında farklı disiplinlerin birbirleriyle iç içe geçmeleri sonucu anlam çokluğu bağlamında sonsuz bir alana işaret etmektedir (Uğur, 2011:8). Bu bağlamda "pastiş ve parodi kavramlarının dönüştürücü, yenileyici bir işlevi vardır" (Aktulum, 2004: 291). Sanatın hemen her biçiminde karşılık bulan öykünme çoğunlukla bir biçim taklidine göndermektedir. Yapıtlararasılık bağlamında öykünme, yansılama çok sanatsal alanda bir yapıtın biçimini hedef seçmektedir. Burada sözü edilen bir eserin biçimini değiştirerek yeni bir eser oluşturmak değil yalnızca belirlenen eserden bir parçanın bölümünün taklit edilmesidir. Postmodern sanat yaklaşımına göre her öykünmenin ardında bir başka sanatsal yapıt vardır. Bu bağlamda yapıtlararasılık kavramı bir alıntılar mozaiği biçiminde oluşur. Sürekli ötekine gönderen, önceki metni anımsatan, daha önce üretilmiş metinlerden yola çıkarak yeni anlamlar elde etme bir yöntem olarak karşımıza çıkar. Görsel-işitsel yolla hikâye anlatma ve bir illüzyon olan günümüz sanatında, her anlatı neredeyse öncekilerden oluşan bir tür mozaiktir. Bu bağlamda hikâyeler iç içe geçmekte ve izleyiciye alışılmış, kalıplaşmış anlatılar dışında metinlerarası göndermelerden oluşan, kişisel biçimlerin yok olduğu postmodern ürünler sunulur. Biçimsel ve içerik olarak değişime uğratılan yapıt ile bir tür sanatsal güncellemeden söz etmek mümkündür. Sanatsal alanda öykünme ile bir sanatçı, başka bir sanatçının anlatım biçiminden yola çıkarak taklit etme ya da kendi biçimini yaratma; ötekinden yola çıkarak taklit yöntemiyle ustaya saygı, güncelleme, anımsatma gibi hedefleri amaçlar. Çoğunlukla eleştirel bir işlevi olmayan öykünme ile gerçekleştirilen taklit işlemi belirli ölçülerde eğlendirme amacı da güdebilir. Ancak öykünmenin izleyici tarafından çözümlenebilmesi ya da alımlanması için izleyicinin taklit edilen eseri tanıması ya da taklit edilen eserin özelliklerini bilmesi gereklidir. Postmodern sanatın temel söylemlerinden olan özgünlük kavramının önemsenmediği sadece biçim değil aynı zamanda öykülerinde yenilenmesi ile içerik üzerinden de dönüşümler gerçekleşir. "Neredeyse her dönemde öykünmeye başvuran, hayranlık duydukları başka sanatçıların yapıtlarının benzerini yapmaya uğraşan, sanatçılık, yazarlık yaşamına ötekini taklit ederek başlayan çok sayıda sanatçıya rastlanmaktadır" (Aktulum, 2011: 365). Günümüz sanatında öykünme yöntemi ile başka bir sanatçının yalnızca biçimi taklit edilmez, öykünme aynı zamanda ötekine saygısını bildirmek içinde kullanılır.

Öykünmeye başvuran yazarların gerekçeleri değişiktir: Bir başka yazara saygısını bildirmek yanında onu eleştirmek, yermek, alaya almak, yeni (sahte) bir yapıt ortaya koymak ya da Proust'un yaptığı gibi, kendi biçimini yaratmak amacıyla ötekinin yapıtından yola çıkmak, onu taklit etmek yoluna gidilir (Aktulum, 2011: 366).

Yazınsalın yanında sanatsal alanda bir tür yineleme ya da imitasyon üretme yöntemi olan 'öykünme' öyleyse bir metnin biçimini dönüştürerek yeni bir metin ortaya koymak çabasıdır çok, bir metnin biçimini taklit etme, yalın bir konudan yola çıkarak, ötekinin biçiminde yeni bir metin yazma biçiminde tanımlanmaktadır (Aktulum 2011: 365). Hemen her dönem sanat anlayışında neredeyse sanatın bütün disiplinlerinde başvurulan yöntem olarak öykünme ile sanatsal alanda bir sanatçı 'benzerini yapma'ya uğraşır. Öykünme bir metni değil biçimi taklit eder. Bir yapıtın biçimi ya da 'anlatım biçimi' (ideolecte) dolaylı olarak taklit edilir (Aktulum, 2011: 432), kısacası öykünmeyle taklit edilen (yazınsal ya da görsel) "yazarın taklit ettiği metnin özelliklerini dizgeleştirerek, bazen de onun özünü değiştirerek eleştirel, yergisel ve/ya övgüsel ereklere de (Aktulum, 2011: 432) söz konusudur.

Yansılama (parodi) ve Öykünme (pastiş) işlemleri ilk dönemlerinde birbirine karıştırılmakla beraber, yansılama daha çok, bir yapıtın biçimini değiştirmeden konusunu değiştirmektir, yani soylu, ciddi bir konu olabildiğince sıradan bir konuya (gerçek ve güncel) yakın bir biçimde uyarlanır. Eğer bir ana-metin ile gönderge-metin arasındaki ilişki konu düzeyinde gerçekleşiyorsa yansılama öne çıkar. Bu durumda bir yapıtın biçimi değiştirilmeden konusu değiştirilir" (Aktulum, 2000: 118).

Parodik imanın başarılı olmasında ise ana metin ile gönderge metin arasındaki ilişki düzeyi öne çıkar. "En etkili yansılama, anlamını değiştirdiği metne biçimsel olarak en yakın olan, özgün metni hemen akla getiren, ancak ondan anlamca ayrılan yansılama"dır. Bu nedenle genellikle yansılama kısadır" (Aktulum, 2000:119). İlk dönemlerde pastiş ile ayırım yapılmaksızın kullanılan parodi kavramı "Özgün biçimlerin eşsizliğini kendi yararına kullanmakta ve orijinal olanı gülünç kılan bir öykünme üretmek için onların tuhaflık ve farklılıklarının üzerine atlamaktadır. Parodinin genel hedefi, ister sempati isterse

kıskançlık amacıyla olsun, bu biçimsel aşırı kullanımların özel doğasını ve insanların normal biçimde konuşma ya da yazma biçimleri çerçevesinde onların aşırılık ya da farklılıklarını gülünç kılmaktadır" (Pektaş, 2006:114). Bu bağlamda "pastiş ve parodi kavramlarının dönüştürücü, yenileyici bir işlevi vardır. Bu bağlamda parodi/pastiş yansılan metni taklit eder ya da dönüştürür. Parodi ve pastiş eşanlamlı kullanan biçimciler göre bu iki sözcük metinlerin bağlam değiştirmiş alıntısı ya da yazınsal yöntemleri belirtir" (Aktulum, 2004:291). Bir metinlerarasılık kavramı olarak parodi, postmodernizmi savunanlarca önemli bir kavram olarak görülür. Postmodern parodinin, geçmişle ve politik eleştiri ile bağlarını kaybetmiş bir dönemsel belirti olarak gören ve postmodern parodiyi derinliksiz ve boş olarak tanımlayan Jameson'un tersine, Hutcheon'a göre ikili bir ironi ve kurulum sürecinde parodi, geçmişten gelen temsillere ve hem devamlılıktan hem de farklılıktan gelen ideolojik sonuçlara işaret eder. Hutcheon, postmodernizmi değersiz, dekoratif, geçmişle bağlantıları kopmuş ve imajlarla boyanmış olarak düşünen Jameson gibi kuramcılarla zıt düşünceler taşır. Postmodern parodi, politik anlamda ikili şekilde kodlanmıştır: parodi ettiği şeyi hem legalleştirir, hem de çöktür. Postmodernizm kendi-farkındalık, kendini-yansıtma gibi bazı stratejilerini modernizmden almıştır ancak postmodernizmi modernizmden kesin olarak ayıran, modernizmin elitist ve zaman zaman totaliter tavrının postmodernizmde reddedilmesidir. "Parodi gibi pastişte özel ya da essiz bir tarza öykünme, biçimsel bir maskenin takılması, ölü bir dil içinde konuşmadır. Fakat pastiş parodinin gizli niyeti, şeytani itkisi, kahkahası ve öykünülen şeyin oldukça komik olması dolayısıyla kıyaslandığında normal bir şey olarak var olduğuna ilişkin gizli duygusu bulunmayan bir tür yansız taklitçilik pratiğidir. Pastiş boş mizahi anlamını yitirmiş bir parodidir. Pastiş, tuhaf şeyin bir tür boş alaycılığın modern uygulamasının parodileştirilmesidir." (Jameson, 2005: 18)

Postmodernizmin ana karakteri olan açık yapıt, çok seslilik, anlam çokluğu, türlerin iç içeliği, sanatçının orijinal, özgün olanın peşinde koşmaması, süreksiz, kopuk yapıt anlayışı gibi değerler ön plandadır. Yanı sıra postmodern dönem görsel sanatlar alanında da metinlerarasılığın iki önemli unsuru olan pastiş ve parodi gibi biçimler son dönemde sıklıkla uygulanır olmuştur. Eski olanın yeniyile harmanlanması, bir tür taklit etme, ötekinden yola çıkma, kopyalama ilişkisine girilen teknikler postmodern dönemde ölçüt kabul edilir.

Metinlerarasılık Bağlamında Andy Warhol Çalışmalarının İncelenmesi

Sanat tarihine bakıldığında klasik biçimci anlayışın Dadaizm ile sarsıldığı görülür. Modern dönem sanat yaklaşımı olarak bilinen pop art'da dadaizme tepki olarak ortaya çıkar. Özellikle gelişmiş kitle iletişim araçları bu akımın yükselmesine ve kitlelere ulaşmasına sebep olmuştur. Kullandığı malzemeleri insanların gündelik yaşamlarından alan pop art hızla kitleleşmiştir. Temel yaklaşımı sıradan hayatı işleyerek popüler sanatla harmanlamak olan pop art'ın en önemli temsilcileri arasında Andy Warhol gelmektedir. Sanatsal alanda ilk defa seri üretim kavramını gündeme getiren sanatçı sanat eserinin de aurasının yok olarak geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. İlk olarak Campbell ürünlerinin 32 değişik versiyonunu kullanan Warhol çizim, boyama, baskı resim tekniğinin yanı sıra serigrafi ve müzik gibi türleri de kullanmıştır. Andy Warhol, sanatında seri üretimin, seri üretim nesnelerinin sıkça kullanıldığı bir sanat türünü kullanıyordu. Ünlü Campbell Çorba Konserveleri reklam çalışmasında da bu tarzı kullanmıştır. 1962 yılında yaptığı bu eserinde de Campbell Çorba Konservesi'nin 32 farklı versiyonuna yer vermiştir. Böyle bir yaratım tüm dünyayı şaşırtır. Şaşırtıcı olmasının sebebi, her süpermarkette bulunabilen bu nesnenin, Warhol tarafında sanat konusu olarak ele alınabilmesidir. Eserleri çoğunlukla sansasyonel ve şaşırtıcı olan sanatçı dönemin birçok pop yıldızı ile çalışarak kültür bir kimliğe bürünmüştür. Nesnelere kimi zaman bir fotoğraf makinası kimi zamansa farklı araçlar ile ikonlaştıran Warhol özellikle ünlü insanları metalaştırarak çoğaltma tekniği ile içeriği önemsiz hale getirmiştir. Sanatçı, popüler, fani, harcanabilen, düşük maliyetli, seri imal edilen, genç, hazır cevap, hileli ve büyüleyici bir sanat üretti. Warhol seri üretimle sanat eserinin biricikliğini ortadan kaldırarak bir anlamda çoğaltılmış mekanik ürünler ortaya koymuştur. Toplumun neredeyse bütün katmanlarında ilgiyle izlenen üretimleri bir anlamda ironik ve yüzeyseldir. Gündelik yaşamda kullanılan tüm nesnelere bu seri üretim anlayışı için birer araç olmuştur. Bu sıradan nesnelere kimi zaman cola şişeleri kimi zaman da sigara paketleri olmuştur. Oldukça bilindik olan sanatçıların ikonik görselleri Warhol tarafından sıradanlaştırılarak reklam ve afiş gibi alanlarda kullanılmıştır. Bu tanınmış objeler bir anlamda seyirlik nesnelere olarak kullanılmıştır. Sanat ürünü basit ve sıradan, güncel ve kültürel form olarak sunulmuştur. Farklı alanlarda üretilmiş imgeler ya da görseller basitleştirilerek bayağı bir biçimde tekrar tekrar kullanılarak sanat imgesinin tüketimi sıradan insanın gündelik yaşamının içine yerleştirilmiştir. Warhol, soylu ya da aristokrat sanat ürünlerinin tek biricik olan auratik yapısını reddederek yeni ve farklı biçimler üreterek sanatı halkın tüketimine sunarak sıradanlaştırmayı başarmıştır. Klasik biçim ve sanatsal gelenekleri reddeden bu yaklaşımla farklı disiplinler birbirine basit teknikler ile birleştirilebilmektedir.

Andy Warhol bir postmodern dönem sanatçısı olarak öteki metin ya da ikonik görselden yola çıkarak yeni anlamlar üretmiştir. Etkilendiği unsurlar kimi zaman çok bilindik bir sanatçı olabildiği gibi konserve kutuları da olmuştur. Özellikle çoğaltma ya da seri üretim mantığıyla ürünün yaşamın her alanında ve toplumun her kesiminin kolayca ulaşabileceği biçimde aura ya da biriciklik kavramını ortadan kaldırmıştır. O postmodern yaklaşımın sınırlayıcısını reddeder bir anlamda modernizm karşıtıdır da. Benzer şekilde Habermans'ta modernizmin henüz tamamlanmamış bir proje olduğunu savunur; "modern olanın oluşumunu henüz tamamlamadığından oluşan olumsuzlukların da yine modernin kendi içindeki dinamiklerle giderilebileceğini belirtir. Habermans'a göre postmodernizm liberal ekonomi ve kapitalizmin aşırı biçiminin vardığı son noktardan biridir" (1994:131-152) Sarup'a göre ise modernizme karşı olarak "postmodernizmde, çoğulculuk, çok kültürlülük, yüksek ve alçak sanat ile popüler ve elit kültür arasındaki tek düzen ayırımının çökertilmesi; sanat ve gündelik yaşam arasındaki sınırı kaldırması, parodi, pastiş, ironi ve oyunun öne çıkarılması; biçimsel eklektisizm ve kodların karışımının savunulması ve sürekli olarak düşünömselliğe, özgöndergeliliğe, aktararak söylemeye, alıntıya, rastlantısallığa, anarşiye, parçalılığa, pastişe ve benzetmeye gönderme yapılması söz konusudur" (Sarup, 1997:189). İşte bu noktada Warhol'un çalışmaları sanat ürününün gündelik yaşamda çoğaltılarak seri üretimini amaçlar.

Resim 1: Warhol bir süpermarkette N.Y.C., 1964. Fotoğraf: Bob Adelman

Campbell'sin Çorba Konserveleri eseri, aslında tüketim toplumunun yeni pop kültüründeki yerini ifade eden basitleştirilmiş ve aynı zamanda seri üretime dönüştürülen biçemi ile etiketin hayatımıza yansımaları ifade etmektedir. Yapılan her bir parça farklı bir tada karşılık gelen kırmızı ve beyaz rengi ile Campbell'sin tenekelerinin gerçek rengine bir atıfta bulunur. Warhol'un bu seri için ilham kaynağı aslında kendisiydi, gündelik hayatında tekrarlayan öğle yemekleri öğününü her gün aynı şeyi tekrar tekrar yediğini söylemesi, bu tekrarlama duygusunu kendince içselleştirerek tüketim kültüründe bir meta haline dönüştürmesindeki somutlaştırma olmuştur. Warhol'un, "The Factory" adından kurduğu, seri üretim için oluşturduğu baskı atölyesi, sanatçının "ben bir makine olmak istiyorum" sözleriyle yapmak istediğini özetler nitelikteydi. Campbell'sin Çorba Konserveleri baskı dizileri, O'nun ürettiği, en düzgün ve mekanik görüntüye sahip eserleri, kısa süre içinde Warhol'un imzası haline gelmiştir.

Resim 2: Campbell's Soup Cans (Campbell'in Çorba Konserveleri), 1962

Resim 3: Andy Warhol, Marilyn Diptych, 1962

Andy Warhol'un, Marilyn Diptych'i çalışmasını, yarısı ağır pigmentli renklerden oluşan, diğer yarısı siyah-beyaz ve giderek koyudan açığa doğru resmederken O'nun yaşam ve ölüm arasındaki serüvenine atıfta bulunan bir yapıda ele alır. Eserini serigrafî ve karışık tekniğe uygulayan Warhol; O'na olan heyecanını güzel yüzünün ekran alıntılarını ölümsüzleştirerek sanat yapıtına aktarmakta bulur. Warhol, Marilyn'in ölümünden kısa bir süre sonra O'nu adeta bir ikonaya dönüştürme çabasına girmiştir. Andy Warhol'un, fotoğraftaki ve ekran yüzü olma konusunda ün yapmış bir görünüme sahip olan Marilyn'i, sanat yapıtına aktararak yapıtlararası bir uygulama ile yeniden bir sanat ürününe dönüştürme noktasında olan eserinin, metinlerarasılık ifadesi doğrultusunda şekillendiği gözlemlenebilmektedir.

Resim 4: Andy Warhol, Marilyn Monroe (Marilyn), 1967

Warhol, içinde bulunduğumuz postmodern dönemde alıcının da yapıtın alımlanmasına postmodern bakıştan katılmasını bekler. Bu bağlamda metinlerarasılık ile pastiş ya da parodi gibi yöntemler sayesinde yer ya da bağlam değiştirmeyle anlamsal derinlik sağlanır, yazar öteki gibi, ötekinin yaptığı gibi, ötekini taklit ederek kendi üslubunu yakalar zaman zaman. Warhol'un çalışmalarında da görüldüğü gibi parodik imanın başarılı olmasında ana metin ile gönderge metin arasındaki ilişki düzeyi öne çıkar. "En etkili yansılama, anlamını değiştirdiği metne biçimsel olarak en yakın olan, özgün metni hemen akla getiren, ancak ondan anlamca ayrılan yansılama"dır. Bu nedenle genellikle yansılama kısadır" (Aktulum, 2000:119). Bu açıdan sanatsal açıdan Warhol "orijinal olanı gülünç kılan bir öykünme üretmek için onların tuhaflık ve farklılıklarının

üzerine atlamaktadır (Pektaş, 2006:114). Metinlerarasılıkta "pastiş ve parodi kavramlarının dönüştürücü, yenileyici bir işlevi vardır. Bu bağlamda parodi/pastiş yansılanan metni taklit eder ya da dönüştürür. Parodi ve pastiş eşanlamli kullanan biçimcilere göre bu iki sözcük metinlerin bağlam değiştirmiş alıntısı ya da yazınsal yöntemleri belirtir" (Aktulum, 2004:291). Warhol toplum tarafından kabul görmüş ikonlardan yola çıkarak kendi metnini yazar. Bu şekilde bir metnin biçimini dönüştürerek yeni bir metin oluşturmaz; yalnızca metnin biçimini taklit eder. Öykünme bir yazarın dil ve anlatım özellikleri taklit edilerek gerçekleşir" (Aktulum, 2000:133). Pastiş, aynı biçimde başka bir metni, aynı düzgülle kopyalayarak yeni bir örnek üretmektir. Bir biçimi taklit eden sanatçının amacı yansılama ve alaycı dönüştürümde olduğu gibi daha çok eğlendirmek, gülünç bir etki yaratmaktır. Ayrıca öykünmede yazarın taklit ettiği metnin özelliklerini dizgeleştirerek, bazen de onun özünü değiştirerek eleştirel, yergisel veya övgüsel erekler de vardır (Aktulum, 2000:134). Warhol'un temelde yaptığı gibi metinlerarasılıkta öykünme işlemiyle amaç öteki yapıtın benzerini yapmaktır. Burada ön planda olan metnin içeriğini değil biçimini taklit etmektir. Öznenin ölümü, kültürün yaşam alanlarının şeyleşmesiyle birlikte gelişir ve bu durum sanata da yansır; pastiş, baskın bir ifade tarzı olarak karşımıza çıkar. Böylelikle, bir zamanların "yaratan özne efsanesi yerini, daha önceden var olan imgelerin açık yüreklilikle mülk edinilmesine, alıntılanmasına, parçalar halinde biriktirilmesine bırakır" (Orr, 1997:46).

Sonuç

Metinlerarasılık kavramı günümüz postmodern döneminin okuma yöntemi olarak kabul edilmektedir. 60'lı yıllarda öncelikle yazınsal alanda ortaya çıkan kavram ilerleyen yıllarda kendini sanatın ve yaşamın farklı alanlarında da göstermiştir. Genel anlamda iki ya da daha fazla metin arasındaki alış-veriş ya da her türlü etkileşimi ifade eden kavram bir yapıtın diğer, öteki yapıt (lar) üzerindeki etkisi, somut varlığı ya da izlerini inceler. Bu bağlamda üretim sürecinde bir yapıtın ötekiden etkilenip esinlenmesi ya da ondan yola çıkarak yeni biçimler üretmesi anlamına gelir. Metinlerarasılık kavramı eleştirmenlerce kimi zaman bir okuma kimi zamansa bir yazı etkisi olarak görülmektedir. İnsanlık tarihi boyunca söylenmemiş ya da yazılmamış hiçbir unsur bulunmadığı savıyla aslında her şeyin bir yenden üretim süreci olduğu var sayılır. Çoğunlukla yapıcı bir unsur olarak kabul gören kavram bir metnin önceki hiçbir metinden etkilenmeden üretim yapmasının mümkün olmadığını savunur. Bu açıdan aynı türden olan metinlerin yanı sıra farklı metinlerarası ilişkiler de metinlerarasılık bağlamında değerlendirilebilir. Bir anlamda yapıtlararası çoksellik te sağlayan kavram türlerin iç içe olmasını da sağlamaktadır.

Günümüz postmodern sanat yaklaşımı içerisinde de sanatçıların üretimlerini artık bu kavrama göre şekillendirdiği, öteki yapıttan yola çıkarak üretim yapan, öncekinden esinlenerek yeni yapılar ortaya koyan ya da farklı disiplinlerin iç içe geçtiği ve karma yapıların üretildiği sanatsal üretimler gözlemlenmektedir. Günümüz sanatçıları resimden mimariye ya da müzik ve edebiyata kadar disiplinlerarası çalışmaktadır. Farklı disiplinleri harmanlayarak ya da ötekiden yola çıkarak çeşitli yöntemler ile üretim yapan sanatçıların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.

Özellikle 70'li yıllarda Andy Warhol tarafından temsil edilen pop art yaklaşımının bu kavramı yoğun olarak kullandığı görülmektedir. Ressam yayıncı ve film yapımcısı gibi kimliklere sahip olan Warhol geleneksel anlatı yapısını reddederek yapıtlarını alıntı üzerine inşa etmiştir. Sanatı ve kültürü sıradanlaştırarak güncel ikonlardan yararlanan sanatçı yüksek sanat ürünlerini de çoğaltarak sıradan insanların tüketimine sunmaktadır. Günümüz tüketim kültürünü herkese eşitlik sağlaması açısından değerli bulan Warhol yaptığı seri üretimler ile sanat eserini müzeler gibi özel alanlardan gündelik yaşam alanlarına taşımıştır. Gördüğü her türlü imgeyi bir sanatsal ürünü dönüştürebilen Warhol aynı zamanda tüketim nesnesi ve sanat arasındaki ilişkiyi çoğaltma tekniği ile ortadan kaldırmaktadır. Marilyn Monroe gibi ikonik görselleri serigrafi tekniği ile sıradanlaştırarak bir tür kimiksizlik üreten sanatçı insan dokusunda da plastik etki bırakarak ilişkilerin de ne kadar plastik etki ürettiğini eleştirel yaklaşımla sunar. Bu çalışmaları boyunca farklı görsellerden yararlanarak onları harmanlayan ya da bir gazete haberinden yola çıkarak nesnelere içselleştiren bir yapı üreten Warhol bir tür metinlerarası yöntem uygulamaktadır. Gündelik tüketim nesnelere yola çıkarak metinlerarası yeni anlamlar üreten sanatçı geleneksel anlatı yapısını reddederek postmodern üretimlerde bulunmuştur. Öteki metin ya da nesnenin etkilenen esinlenen ya da yola çıkan Warhol postmodern dönemde sanat ürününü çoğaltarak onun biricikliğini ortadan kaldırmış ve gündelik yaşamın sıradan bir nesnesi haline getirmiştir. Onun sanatsal ürünleri hep ötekiden beslenmiş, önceki metin ya da nesnelere göndermiş ya da anıştırma gibi metinlerarası bir teknikle yeni yapılar ortaya koymuştur. Bir tür alış-veriş ve etkileşim ya da söyleşim biçimindeki yapıtları hep ötekine göndermekte ya da önceki üretim biçimlerini anımsatmaktadır. Çalışmanın sonucunda, her şeyin daha önce söylendiği ya da üretildiği savından yola çıkarak yeni bir şey söyleme olanaksızlığı bağlamında Warhol'un tüm üretimlerinin klasik anlatı yapısını yıkan ve postmodernlik yaklaşımıyla metinlerarası yöntem ve teknikleri kullanılarak sanatsal ürünlerin serigrafi tekniğiyle üretildiğini söylemek mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yay.
- Aktulum, K. (2004). *Parçalılık Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yay.
- Emre, İ. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yay.
- Gümüş, E., O., (2006). *Tuncer Cücenöglü'nün Tiyatro Oyunlarına Genel Bir Bakış ve Oyunlarında Metinlerarası İzler*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Anasanat Dalı, Isparta. M. Rifat, 1998:143'den akt. Gümüş, 2006.
- Jameson, F. (1994). *Postmodernizm*. Çev., Nuri Plümer. İstanbul: YKY.
- Featherstone (1988) Alıntılıyan Poulina Marie Rosenau, *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*, Bilim ve Sanat Yayınları/Ark.
- İyigün, (Akt.), *Dilek Sinemadan Televizyona Uyarlamalar; Acı Hayat*, Lyotard,1997:156- Lyotard, J.F., 1971.
- Orr, J. (1997) *Sinema ve Modernlik*, Çeviren: Ayşegül Bahçivan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/Ark.
- Paz, O. (1994). *Şiir ve Modernite*, Çev. Nilgün Tural Küçük, Ankara: Vadi Yay.

Küçük, M. (edt.) (2000). *Postmodernite*, Ankara: Vadi Yay.

Rosenau, P. M. (2004). *Postmodernizm ve Toplum Bilimleri*, (Çev.: Tuncay Birkan), Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

Sarup, M. (1997). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, Ankara: Ark Yay.

Sim, S. (der.) (2006). *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*. Çev., Mukadder Erkan ve Ali Utku. Ankara: Ebabel Yay.

Uğur, U. (2011). "Postmodern Sinemada Filmlerarasılık Bağlamında Pastiş ve Parodi", *ART-E Güzel Sanatlar Dergisi, Sayı 7*, Isparta

Uğur, U. (2018). "Metinlerarasılık Bağlamında Fantastik Türk ve Amerikan Sineması: Drakula Örneği", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı 40*

https://www.moma.org/collection/works/79809artist_id=6246&locale=en&page=1&sov_referrer=artist

<https://www.artetrama.com/en/blog/andy-warhol-marilyn-series>

<https://www.vanityfair.com/style/2018/11/andy-warhols-campbells-soup-paintings-exhibition>

Summary

In the last part of contemporary art, postmodernism is accepted as the reading method. Intertextuality is defined as producing new meanings from another text. Influenced by the other text we express the interaction with various things. It has the concept of a soundness approach that emerges or emulates another text that has been produced before, or inspired by it. At the same time, the uniqueness of the art product and the complex form of art, which causes it to erect at the beginning of its aura, are replicated and cause it to become ordinary. Specific pictures, sculptures, graphics etc. Produce your mass production, you can produce new meanings from the text. Postmodern historical intertextuality design and the audience also have important tasks. This producer buyer's production and consumption process is more active. Everything artifacts leave different influences and perceptions in the viewer according to their own intellectual accumulation; Re-connect to the masses by repeating the original text in a variety of ways. The interdisciplinary types and the art structure are repeated and renewed with the forms they pass through. All art forms of today's art approach is affected by each other in the form of a mixed structure without departing from the original text in the mentioning. In the postmodern it is impossible if a text does not quote another text, is not affected by the other, or is not exposed to a kind of polyphonic effect. The postmodern art approach expresses an infinite area of interrogation with respect to open intertextual and intertextuality.

When we look at the history of art, it is seen that classical formalism is shaken by Dadaism. Pop, which is known as the modern era art approach, arises in response to dadaism. Especially the advanced mass media caused this movement to rise and reach the masses. Pop art, which took its materials from people's daily lives, massively became mass. Andy Warhol is one of the most important representatives of the pop art whose main approach is to mix ordinary life with popular art. The artist, who brought the concept of mass production to the agenda for the first time in the artistic field, has ensured that the artwork has reached the masses as aura. First of all, Warhol, who used 32 different versions of Campell's animals, used painting, printing, painting and music as well as screen printing and music. Andy Warhol used a kind of art in which mass production, mass production objects were frequently used in his art. The famous Campbell Soup Canned Foods used this style in advertising. In this work which he made in 1962, he mentioned the 32 different versions of Campbell Soup Conservatory. Such a creation confuses the whole world. The reason why it is surprising is that this object, which can be found in every supermarket, can be handled as an art subject on Warhol. Her works are mostly sensational and astonishing and she has taken a cult identity by working with many pop stars of the period. Warhol, which sometimes symbolizes objects with different cameras and sometimes differentiates famous people, makes the content insignificant with replication technique. The artist produced a popular, mortal, disposable, cost-effective, mass-produced, young, ready-to-answer, fraudulent and captivating art. Warhol produced a replicated mechanical product by eliminating the uniqueness of mass production and artwork. Their production, which is closely watched in almost all layers of society, is in a sense ironic and superficial. All objects used in everyday life have become tools for this mass production understanding. These ordinary objects were sometimes cola bottles, and sometimes cigarette packs. The iconic images of the artists, who are quite familiar, have been made ordinary by Warhol and used in areas such as advertising and posters. These well-known objects were used as objects in a sense spectacle. The art product is presented as a simple and ordinary, contemporary and cultural form. By simplifying images or visuals produced in different areas, the consumption of the art image has been re-used in the daily life of the ordinary person. Warhol succeeded in making the art ordinary by offering new and different forms of art by rejecting the unique, auratic structure of the aristocratic art products. With this approach, which rejects classical forms and artistic traditions, different disciplines can be combined with simple techniques.

The artist produces new meanings in terms of everyday consumption objects and rejects the traditional narrative structure and makes postmodern productions. Inspired or inspired by the other text or object, Warhol multiplied the art product in the postmodern period and removed it from its uniqueness and made it an ordinary object of everyday life. His artistic products have always fed the other, sent them to previous texts or objects, or new structures have been created by an intertextual technique, such as a brewery. They always send the works in the form of a kind of exchange and interaction or dialogue to the other, or they remind the previous forms of production. As a result of the study, it is possible to say that in the context of the fact that everything is said or produced before, in the context of the impossibility of saying anything new, it is possible to say that all the productions of Warhol were destroyed by using the methods and techniques of intertextual methods and techniques by using the method of screen printing.